

„Mindig is érdekeltek a kis nemzetek”

Beszélgetés Oplatka Andrással

Oplatka András 1942-ben született, 1956 őszen családjával együtt elhagyta Magyarországot. Középiskolai és egyetemi tanulmányait Zürichben végezte. 1968 és 2004 között a Neue Zürcher Zeitung külpolitikai újságírója. 2004-től a budapesti Andrassy Egyetem oktatója. 2004-ben jelent meg német nyelven, majd egy évvel később magyarul is Széchenyi István-ról szóló monográfiája (Graf Stephan Széchenyi, Széchenyi István). További magyar vonatkozású könyvei: Der erste Riss in der Mauer. September 1989 – Ungarn öffnet die Grenze (magyarul: Egy döntés története, 2008., 2010), Németh Miklós. „Mert ez az ország érdeke“ (2014). Németre fordította Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Karinthy Frigyes és Bánffy Miklós néhány munkáját.

Kérem, foglalja össze a szakmai érdeklődésének kezdeteit meghatározó tényezőket!

Az én szakmai életutam kicsit furcsa, mivel az a csodabogár vagyok, aki irodalomtörténetből doktorált, ugyanakkor történelemből habilitált, s a két esemény között külpolitikai újságíróként dolgozott. Egyszer Berlinben úgy mutattak be, mint aki tudományos munkásságát harmincöt esztendőre félbeszakította, s valóban így volt. A történelem iránti érdeklődésem azonban tulajdonképpen még a budapesti elemi iskolában kezdődött. Magyarországon csak a nyolc elemi osztályt végeztem, ha az 1956-os forradalom előtti másfél hónapnyi gimnáziumi időszakot nem számítom. A budapesti Medve utcai elemi iskolában tanított egy történelem és magyar irodalom szakos tanárnő, egyben az osztályfőnökünk, Zakariás néni, aki Széchenyi rajongó volt. Azt is nyíltan hangoztatta, hogy bár Kossuth Lajos mint forradalmár és államférfi minden tiszteletet megérdemel, de az ő számára az építő Széchenyi értékesebb. Mondhatjuk, a Kossuth–Széchenyi vitában ő határozottan Széchenyi-párti volt. Ezt az '50-es években, amikor az arisztokrata Széchenyi nem volt éppen kedvelt történelmi alak, diákok előtt hangosan kijelenteni elég merész dolog volt. Az én Széchenyi iránti érdeklődésem, mondhatom ezt akár rajongásnak is, ebből az időből származik. Saját példából, de másokéiból is azt látom, hogy az elemi iskolai tanárokat sokkal jobban meg kellene becsülni, hiszen fogékony gyermekek esetében hosszú távon is fontos hatást gyakorolhatnak. A nevelésbe, iskoláztatásba sok pénzt beleölni, főleg olyan országok esetében, melyekben más erőforrás, mint a szürke állomány nem nagyon áll rendelkezésre, mindent megér.

Egyébként a családban jelen volt a humán érdeklődés, bár jórészt műszaki értelmiségiekből állt több generációval bezárólag, de családtagjaim műveltek, olvasottak, zeneszeretők és múzeumba járók voltak. Mindkét részről idegenből érkeztek az ősök. Az Oplatkák Prágából, a cukoriparban dolgoztak itt mérnökként még az első világháború előtt. Anyai ágon pedig Birknernek hívnak bennünket, a dédapám egy generációval korábban érkezett, geológusként a budapesti melegforrások kiaknázásában vett részt, meg az Erzsébet híd budai pillérének stabilizálásában, effélékben. Az apám számára, aki gépészmérnök és fizikus volt, a műszaki tudományok voltak az elsők, a testvérem később a Zürichi Műszaki Egyetem pro-

fesszora lett. Én viszont, egy német mondás szerint, leestem a szekérről, azaz humán érdeklődésű voltam gyerekkorom óta. Az otthoni könyvtár mindenestre tele volt nekem való könyvekkel, leginkább talán Jókai Mór regényei keltették fel bennem a történelmi érdeklődést. Egyébként nálunk Mikszáth Kálmán volt a „családi szerző”. Apámmal történt még korábban a Fasori Gimnáziumban, hogy érettségi előtt egy komolyabb fertőző betegségen esett át, piros cédula a lakásajtón, be volt zárva a négy fal közé, s ezalatt végigolvasta a nagypapa könyvtárából az egész Mikszáth-sorozatot, majd az érettségén magyar irodalomból sikeresen Mikszáthot húzta mint tételt.

1957 tavaszától a zürichi középiskolában volt egy idősebb német tanárom, Carl Helbling, aki annak idején az első svájci doktori disszertációt írta Thomas Mannról. Személyesen is elég jól ismerte az írótt abból az időből, amikor ő a második világháború előtt, majd az után egy ideig Svájcban élt. Helbling hatására két dolog kapcsolódott össze bennem. Egyrészt apám wagneriánus volt, s én is az lettem, másrészt Thomas Mann esszéiben sokat foglalkozott Wagnerrel. Ez terelt engem a germanisztika felé. 1962-ben érettségiztem, húszéves koromban, ami a nyelvváltással és az 1956-os iskolaváltással függött össze, hiszen eredetileg egyáltalán nem tudtam németül. Talán ezért is becsült engem Helbling, hiszen nulláról indulva lettem az osztály legjobb irodalmára. Az érettségi után így 1966-ig a Zürichi Egyetemen főtárgyként germanisztikát, melléktárgyként pedagógiát és történelmet hallgattam.

Az egyetemi évek hogyan formálták tudományos ambícióit?

Germanisztikából akkor ez az egyetem Európában az egyik legjobb volt. Emil Staiger oktatta a modern német irodalmat, aki már akkor igen vitatott, ugyanakkor elismert személyiségként az egész kontinensről vonzott hallgatókat. Egy másik professzornak, Max Wehrlinek, aki az ónémet irodalomtól kezdve egészen a barokkig sok mindennel foglalkozott, Magyarországon is megjelent egy könyve fordításban 1960-ban. Az akkori zürichi történészekről nem sokat tudok mondani, s nem is akarok közülük senkit sem megnevezni, mert nem gyakoroltak rám jelentős és tartós hatást. Egy alkalommal tartottam szemináriumi előadást Thomas Mann-nak egy Wagner-szövegéről, amely 1965-ben első nyomtatott írásmódként megjelent egy svájci folyóiratban, a Schweizer Monatsheftben: Wagner nyomai Thomas Mann prózai munkáiban. (Például a József és testvérei ugyanúgy négyrészes mű, mint a Wagner-féle Niebelung ciklus, és így tovább.) Sokkal később azután kibővítvé és átdolgozva megjelent Magyarországon is. Ezt a témát azonban nem folytattam, aminek személyes oka is volt. Emil Staiger, a doktori témavezetőm még az 1930-as években német irodalmi és politikai dolgok kapcsán furcsa konfliktusba került Thomas Mann-nal, s kettőjük között megmaradt a feszült viszony. Nemigen lehetett volna nála Thomas Mann-nal kapcsolatos disszertációs témába vágni, őt egyébként is leginkább klasszikus irodalmi témák érdekelték. Furcsa személyiség volt, s az, ami nála engem nagyon megfogott, az volt, hogy erősen filozofikus síkon látta és értékelte az irodalmat. Az irodalomtudomány autonómiáját hangoztatta: először elolvasni magát a művet, interpretálni, s csak azután foglalkozni azzal, hogy ki volt a szerző, milyen korban élt stb. Első a szöveg, hangoztatta, s a szöveg elemzésében Heidegger téziseit tartotta szem előtt: az idő és a tér viszonyát, a három idő: a múlt, a jelen és a jövő síkjával párhuzamba állította az epika, a líra és a dráma műnemeit. A mai germanisták túlhaladottnak tekintik ezt az iskolát, én mindenestre nagyon sokat tanultam tőle.

1965-ben egy szemeszterben jártam a Bécsi Egyetemre is, mert Bécsset szerettem, és talán még több időt töltöttem az operában fenn, a negyedik galérián, a kakasülön, mint az egyetemen. Mégis Bécsből hoztam magammal a disszertációs témámat, aminek feldolgozatlanságát valaki ott megemlítette egyik előadásán: Franz Grillparzerrel foglalkoztam, mégpedig a drámáival, azzal, hogy a spanyol világszínház hogyan hatott az ő drámaformájára, s az

mennyiben jelentett egyfajta elrugaszkodást a goethei és schilleri klasszicizmustól. Visszatekintve érdekes számomra, hogy Grillparzer ugyanúgy 1791-ben született, mint Széchenyi István, s részben ugyanazokkal a gondokkal küszködött: a metternichi kultúrpolitikával és reakcióval. Az ő naplói szintén erősen kortörténeti jellegűek, ahogy Széchenyi naplói is, s azokat nagyon alaposan feldolgoztam annak idején. 1966-tól ezen a témán dolgoztam, doktori kurzusokat látogattam. Mégsem lettem irodalmár, ugyanis minél tovább foglalkoztam az irodalommal, annál inkább kezdtem húzódkodni attól, mivel az értékítélet itt mindig rendkívül bizonytalan. Másrészt bennem a kelet-európaiság, Európa megosztottsága, az 1956-os élmények miatt mindig is élénk politikai érdeklődés élt, s a politika mint olyan teljesen elmentéses volt számomra az irodalomtudománnyal, amennyiben a politikában mindig tudtam, mit miért mondok, s miért az a véleményem. Ezért azután a végzés előtti utolsó évben tulajdonképpen már eldöntöttem, hogy nem leszek irodalmár.

Hogyan került az újságírói pályára?

Amikor 1968-ban végeztem, három lehetőség állt előttem: Egyrészt mivel akkoriban nagy tanárihiány volt Svájcban, s szokás volt végzés előtt álló egyetemistákat segédtanárként alkalmazni, én is két évig tanítottam német irodalmat egykori gimnáziumomban, s a gimnázium szívesen alkalmazott volna tovább. Másrészt mehettem volna az Egyesült Államokba valamelyik főiskolára német nyelvet, irodalmat oktatni. Harmadrészt kaptam egy ajánlatot a Neue Zürcher Zeitungtól, hogy csatlakozzam a szerkesztőséghez. Én akkor kulturális területen szerettem volna dolgozni, de erre akkor a szerkesztőségben nem volt lehetőség, a külpolitikai újságírásban viszont szerettek volna kipróbálni engem. Azzal mentem az újsághoz, hogy három hónap a próbaidő, de azután két hónap után megkérdezték, akarok-e Skandináviába menni tudósítónak. Tágra nyílt szemekkel válaszoltam, hogy én soha nem jártam Skandináviában. Nem baj, mondta a főnök, olyat akarunk, aki mindent új szemmel néz. Nem tudom a nyelvet, folytattam; nem baj, válaszolta, majd megtanulja. Huszonnégy óra gondolkodási időt kaptam, így kerültem Svédországba négy évre, s így maradtam az újságnál. Hozzám tartozott Svédországon kívül Dánia, Norvégia, Finnország és Izland. Később, a skandináviai és párizsi tudósítólét között eltöltöttem három évet, ismét csak próbaidőre, a lap kulturális szerkesztőségében, de a külföldi tudósító szabadsága és kifutási lehetőségei már hiányoztak, mondhatnám, az alkotói szabadság hiányzott. Ugyanis a tudósító a kötelező tennivalók mellett háttéranyagként azt csinált, amit akart, s azt választott, amit akart. S ha elolvastam egy svéd regényt, ami az egykori szegény Svédország szociális állapotairól szólt, azt össze lehetett hasonlítani a jelen svéd jóléti állam viszonyaival, s keresni, hogy miből mi lett, s hogyan. A közösségi mentalitásból lehetett építkezni, a tél, a hideg, az elszigetelt községek közepette az emberek egymásra voltak utalva. Olaszországban ezt nem lehetne megcsinálni, mert ott túl erős az individualizmus. Az újság vezetése nemcsak tűrte, de bátorította is az efféle háttértevékenységet. Ezután Párizsba kerültünk a családommal – egyetemi házasság vagyunk, a Svédországba való utazás előtt közvetlenül házasodtunk össze, két lányunk ott született, majd Párizsban kétnyelvűként nőttek fel. Párizsból Moszkvába vezetett az út 1983-ban. Már amikor az újsághoz kerültem, a főszerkesztő megkérdezte, hogy ha adódna rá lehetőség, s szabadon választhatnék, hova mennék tudósítónak. Kelet-Európába, vágtam rá. Maga ahhoz még lelkiileg túl közel van, válaszolta figyelmeztető kézmozdulattal. Magának még sok helyen kell bizonyítania, mielőtt oda engedjük. De elérkezett ez is. A moszkvai kiküldetés előtt bizonytalanok voltunk, hogy megkapjuk-e a szovjet hivatalos engedélyt az ottani tevékenységemhez, de kiderült, a szovjetek csak a saját területükről származó emigránsokkal szemben támasztottak kifogást hasonló esetben. Ennek az egész térségnek a sorsa Lengyelországtól Bulgáriáig, a kettéosztottság gyerekkori indíttatásból és 1956-ból adódóan

mindig nagyon érdekelt. Szívügyem volt egyrészt, de szakmai ügyem is. Azt gondoltam, ezt én jobban tudom és ismerem, mint mások. Nota bene: 1968-ban a csehországi politikai krízis kellős közepén kerültem az újsághoz, s ez is megerősítette bennem, hogy maradjak ott. Nem tartoztam akkor azon diákok közé, akik európai diákforradalmat csináltak, inkább a disszertációmmal voltam elfoglalva, ami viszont Prágában történt, szenvedélyesen érdekelt.

Hogyan kanyarodott életútja mégis a történetkutatás felé?

A lapnál megkívánták, sőt megkövetelték, hogy az ember ahhoz, amivel foglalkozik, nagyon értsen, ismerje a hátteret is. Engem egyre inkább kezdett történelmi mélységben is érdekelni az, amit Bibó István a kelet-európai kisállamok nyomorúságának nevezett, hogy ez miből fakad. S ha az ember ezen gondolkodik, óhatatlanul visszatér a 19. századhoz, ahol kialakulnak és virulenssé válnak a nacionalizmusok ebben a térségben. S óhatatlanul Széchenyi Istvánnál kötöttem ki, az Akadémiai Beszédnél, mely bírálta a magyar nemzeti mozgalmat. Mondhatjuk, bezárult az a kör, amit az elemi iskolai tanárnő megkezdett. Nagyon sokat olvastam erről a témáról, anélkül azonban, hogy gondoltam volna arra, hogy erről valaha is írok. Sőt, én egy ideig vérbeli „újságíró barbárként” úgy véltem, sohasem fogok könyvet írni, az nem újságírói műfaj.

Ha úgy tetszik, történészként autodidakta vagyok. Német nyelvterületen Golo Mann hatott rám, például módszertani tekintetben, mivel szemben állt azzal a korszellemmel, amely éppen 1968 következményeként az úgynevezett frankfurti iskola tanainak jegyében a történeti megismerést a társadalomtudományok szélesebb perspektívájában szemlélte, mégpedig igen erősen elméleti kérdések jegyében. Golo Mann viszont azt hangsúlyozta, hogy a történésznek három dologra van szüksége: ténybeli ismeretekre, az empátiára és stilisztikai ábrázolási képességre. S csak ezek után jöhet a teória. Ezzel egyáltalán nem volt népszerű, de a fiatal kori műveiből s azután különösen a Wallenstein-életrajzból én rendkívül sokat tanultam, s mindig hatott rám, hogy művei nagyon szép német nyelven íródtak. A 19–20. századi német történelemről írt munkájának például esztétikai értéke is van. Lenyűgözően kedves ember volt, nagyon szerény, ugyanakkor kiadott leveleinek tanúbizonysága szerint kemény vitapartner is tudott lenni. Ezt is tiszteltem benne.

Magyar részről pedig erősen hatott rám Kosáry Domokos, akinek munkáiban szintén megtalálható ez a fajta stilisztikai tudás, történeti kifejező képesség, angol, francia, német műveltség, összeurópai látásmód, ezen túl pedig egyfajta egyensúlyra való kifejezett törekvés, túllépni akarás minden nemzeti elfogultságon – ez az, ami az ő esetében számomra példaértékű. Ezért is fordítottam az ő 1999-ben megjelent könyvét (Magyarország és a nemzetközi politika 1848–1849-ben) német nyelvre, ami most tavasszal jelent meg Bécsben. Ezt a munkát ugyanis követendőnek tartom.

1986 végéig tartózkodtam Moszkvában, majd tíz évi belső szerkesztőségi munka következett 1996-ig, ezalatt én voltam a lap Kelet-Európa felelőse. Ismert az az általános meglátás, hogy az ember pályáján úgy a negyvenes évei után ötvenig van a csúcson, amikor körülbelül eléri azt, ami benne van, amit elérhet. Ez nálam egybeesett az 1989–1991 közötti időszakkal, amikor meglehetősen ismert voltam Svájcban, de azután ez gyorsan elmúlt, hiszen nincs unalmasabb, mint a tegnapi újság. 1996-tól itt működtem, Pesten, de csak amolyan utazó tudósítóként minden hónapban körülbelül két hetet töltöttem itt, akkreditálva voltam Szlovákiában, Szlovéniában és Romániában is. Korábban is rendszeresen jártam Magyarországra körülbelül a '70-es évek elejétől, rokonaim ugyan nem sokan éltek, de barátok igen, s a barátok egyre többen lettek. A '70-es évek végétől kezdett engem politikai újságíróként Magyarország nagyon érdekelni, mert úgy éreztem, hogy az új gazdasági mechanizmus és a csendes kiegyezés által a kádári hatalom és a társadalom között (ami persze íratlan kiegyezés

volt, amit bármikor fel lehetett rúgni a hatalom részéről az 1867-es kiegyezéssel ellentétben) valami elindult, olyan fejlődés (Mikszáth azt mondta volna, valami fejlődik benne), amit egy nap a párt már nem tud ellenőrizni. Nem tudtam, hogy fog végződni, főleg azt nem, hogy az egész szocialista blokk összeomlik, de abban biztos voltam, hogy változást hoz. Ezzel megnyertem egy fogadást egy régi osztálytárs ellenében, akivel 1981-ben fogadtunk, hogy 2002-ben, amikor hatvan esztendősek leszünk, Budapesten létezik majd Nagy Imre tér vagy Nagy Imre utca.

Ezekben az években készült el a Széchenyiről írott könyvem. Ekkoriban kerültem személyes kapcsolatba Kosáry Domokossal, akit érdekelt, amit csinállok. Nem gyakran, de rendszeresen találkozhattunk, mindig hoztam a listámat a kérdéseimmel. Elmondtam a véleményemet egy dologról, akkor ő hümmögött, majd elmondta az övét. Például arról, hogy Széchenyi a nagybirtokon valóban akarta-e a jobbágyfelszabadítást; hogy mennyire foglalkozott a közjogi s mennyire az államjogi kérdésekkel. Sok mindenben segített nekem, s ritkán fordult elő, hogy nem értettünk egyet, s azzal mindig további gondolkodásra ösztönzött engem. Nagyon tiszteltem őt mint történészt, és tiszteltem és szerettem mint embert.

Kosáry Domokoson kívül Gergely András és a bécsi professzor Horst Haselsteiner is olvasta a kéziratot, s véleményezték. „Azt írod a kézirat egy pontján – mondta egy alkalommal Kosáry –, hogy a mai magyar társadalom történelemmel átítatott társadalom, ezt húzd ki, ez valaha így volt, de ma már nem igaz.” S valóban, úgy láttam, a hetvenes évek elejétől a nyolcvanas évekig az ország szellemi életének a pezsgésében a történészeknek is szerepe volt. Az akkor született történeti tárgyú könyvek tele voltak áthallásokkal, ez manapság teljesen hiányzik.

Kosáry Domokoson kívül Németh G. Bélához fűzött még nagyon értékes szakmai és emberi kapcsolat, akivel rendszeresen találkoztunk. A Történettudományi Intézetben is sok embert ismertem az igazgató Glatz Ferencről Szász Zoltánig és Pók Attiláig, sok mindenkivel tanultam, továbbá meg kell még említenem Romsics Ignácot és Rainer M. Jánost. Elmondhatom ezt szociológiából Hankiss Elemér könyveiről.

Végül a Széchenyi könyvem 2004-ben jelent meg Bécsben. Nyilvánvaló volt számomra, hogy Széchenyi élete és munkássága az osztrák történelem részét is alkotja, s ezért egy róla szóló könyvnek csak Bécsben lehet a helye. A Paul Zsolnay Könyvkiadó hozta ki, amely ma már csak a nevében magyar, a müncheni Carl Hanser Verlag tulajdona, bár önálló kiadói programmal rendelkezik, és igen nyitott Kelet-Európa felé.

Ön szerint Széchenyi könyve milyen új szempontokat villantott fel a korábbi terjedelmes Széchenyi-szakirodalomhoz viszonyítva?

Azt hiszem, a 20. század második felének bezártsága, amiben ez az ország és értelmisége élt, hatást gyakorolt, másrészt én tudtam azokat a nyelveket, amelyeket Széchenyi tudott, kivéve az ógörögöt, és a német nyelvű napló olvasásához nem elég németül tudni, hanem a német nyelvtörténetet is ismerni kell, hiszen Széchenyi „bécsiül” írta a naplóját. Nem nagyon sokat dolgoztam levéltárban, mert erre nem volt időm, s én alapvetően német nyelvű publikumnak szántam ezt a munkát. Német nyelvterületen a fogadtatás nagyon jó volt, több vezető német lap is elismerően szólt. Az egy évvel később, 2005-ben megjelent magyar fordításnak viszont majdnem semmi visszhangja nem volt. Azóta láttam néhány elismerő mondatot, hivatkozásokot, de nem tudom megítélni, mennyire volt azután hatása.

Mi motiválta fordítói munkásságát?

Már egyetemi hallgató koromban kapcsolatba kerültem a zürichi Manesse Könyvkiadóval, amelyik specialitása akkor az volt (részben, de csak részben még ma is az), hogy német fordításban a világ legkülönbözőbb nyelvterületeinek klasszikusait jelentette meg. Nekem akkor feltűnt, hogy magyar nyelvből fordított művet még nem adtak ki, ezért felajánlottam, készíték egy Mikszáth kötetet (nagyobb elbeszélések), s ők igent mondtak. Ebből aztán több mint húsz esztendeig tartó együttműködés lett, összesen hat kötetnyi eredménnyel. A klasszikusok megfeleltek az én ízlésemnek is, de volt ezen kívül gyakorlati oka is a szerzőválasztásnak: a fordítással, amit mellék munkaként, „úri passzióból” végeztem, soha nem kellett sietni, nem mai szerzők könyvéről volt szó, amelyek esetében a kézirattal „el kell készülni legkésőbb októberig”, hogy a könyv még karácsony előtt megjelenhessen, és így tovább. A műfordítás maga pedig nyilvánvalóan szolgálat, ugyanakkor számomra mindig kihívást is jelentett, szellemi kalandot: hogy lehet magyar művészi szövegeket idegen nyelven tartalmilag és formai tekintetben hűen visszaadni.

A 19. századi magyar írók és történeti személyiségek mellett vérbeli újságíróként napjaink történeti eseményei is élénken foglalkoztatták...

A '90-es évek végén például írtam interjúk formájában egy könyvet az észtl elnökről, Lennart Meriről, akit még a szovjet időkben ismertem, s amikor elnök lett, több hetet töltöttem nála Észtországban, s a szabadsága alatt naponta öt-hat órán át csináltunk róla egy életrajzot, olyat, ami egyben legyen észtl történelem is. Mindig is érdekelték a kis nemzetek, a Baltikum külön is, s mindig érdekelték a kisebbségek is. Erdélyi utazásaimnak, erdélyi barátaimnak elég nagy része van abban, hogy a '70-es években ismét elkezdtem érdeklődni Magyarország s általában véve e térség iránt. A Kárpát-medencei magyar kisebbség nyomorúsága mindmáig szívügyem.

Felületes, de érdekes módon kapcsolódik a Széchenyi-könyvhöz az a másik könyv, amit itt, Budapesten állítottam össze az 1989-es határnyitásról és annak előjátékáról. Újságíróként egyébként is már régen érdekelt, hogy volt mersze a magyar kormánynak ezt megcsinálni 1989 szeptemberében. 1996-ban újságíróként találkoztam Londonban Németh Miklós egykori miniszterelnökkel, aki akkoriban a Kelet-Európai Fejlesztési Banknál dolgozott, s ő az interjúm kívül informálisan mesélt nekem erről valamennyit. 2003 őszén az említett Zsolnay Kiadó főnökével Nagycenkre utaztunk Bécsből, mert látni akarta a Széchenyi múzeumot a jövődő könyv illusztrálása céljából. S a nagycenki szálloda éttermében ebéd közben felvette: valahol itt, a közelben történt az a határnyitás, mit tud róla? Erre elmeséltem, mit mondott Németh Miklós. A főnök rám néz: ez lehetne az Ön következő könyve nálam. Gondolkoztam rajta, s mivel úgy véltem, még sokan élnek a történet szereplői közül, de már nem viselnek hivatalt, azaz hajlandók lehetnek beszélni, naivan azt gondoltam, ha csinálók egy sereg interjút, azzal meg lehet oldani a dolgot. Azután kiderült, hogy az emberek mind elmentmondanak egymásnak, s annyian kinyitották a határt, hogy annyi lakosa az egész országnak nincs. De akkor már érdekelt a téma, s több archívumban dolgoztam végül: Berlinben a Stasi levéltárban, Budapesten az Országos Levéltárban, a budapesti és a bécsi külügyminisztérium levéltárban. Mindezt egészítettem ki néhány memoárral. Gyakran kérdezték tőlem, hogy Széchenyi István és mai politikai téma kutatása hogy egyeztethető össze. Közben tulajdonképpen az egyetlen könyvem, amit tényleg el is adtak, a Németh Miklósról írt könyv volt, ami a vele és másokkal készült interjúkra épült.

Hogyan lett Önből azután egyetemi oktató?

A kétezres évek elejétől kezdett a nyomtatott újságoknak rosszul menni, s a Neue Zürcher Zeitung sem kivétel. Ezért 2003-ban nagy és nem kellemes meglepetésemre közölték velem, hogy egy évvel később szeretnék tőlem megválni. Korábban is több történész konferenciára eljártam, ezt a lap engedte, sőt bátorította. Így ismertem elég sok bécsi történészt, például Arnold Suppant s a már említett Horst Haselsteinert. Haselsteiner már korábban is felvetette, hogy habilitáljak a készülő Széchenyi könyvvel a bécsi egyetemen. S amikor a lapnál szóba került a távozásom, úgy éreztem, most az értelmet nyerne. Az adminisztrációval ugyan volt gondom, például azzal, hogy adjam meg a szakmai életrajzom, hiszen, bár jó néhány publikációm volt, nem volt történész szakmai életutam. A habilitációt követően azután három szemeszteren keresztül tartottam szemináriumokat Bécsben, közben megalakult Budapesten az Andrássy Egyetem (Andrássy Universität Budapest). Mádl Ferenc akkori köztársasági elnök mondta nekem akkor, hogy „doktor úr, maga sok mindent tud Kelet-Európáról, ezt mások is tudják, de Maga el tudja mondani németül”, így kerültem az Andrássy Egyetemre.

Hogy szólnak jelenlegi és jövőbeli tervei?

Most írok egy a Németh Miklóshoz készült könyvhöz hasonlót, de rövidebbet, egy életrajzot a karmester Fischer Ádámról, aki vagy harminc esztendeje közeli jó barátom, mivel sokat dolgozott a Zürichi Operában. Most a Bécsi Opera örökös tagja, az Osztrák–Magyar Haydn Filharmónia megalakítása még a szocialista időkben politikai tett is volt. Kultúraszervező tevékenysége is kiemelkedő a kismartoni Haydn-napokkal és a budapesti Wagner-napokkal. Életrajzát egyben kortörténetnek is szánom. 2019-ben szintén a Zsolnay Kiadónál szeretném megjelentetni németül, amikor Ádám barátunk hetven esztendőős lesz. Ez lesz az utolsó könyvem, mert nem akarok abba a hibába esni, mint gyakran politikusok, futballisták és operanékesek, akik nem tudják, mikor kell abbahagyni. S egyébként is szeretnék kevesebbet írni és többet olvasni.

Köszönöm a beszélgetést.

Budapest, 2017. október 18.

A beszélgetést készítette: DEÁK ÁGNES